

Motion till riksdagen 2008/09:So18

av **Ylva Johansson m.fl. (s, mp)**
med anledning av prop. 2008/09:190

Handel med vissa receptfria läkemedel

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om tillståndsplikt för detaljhandel med receptfria läkemedel.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om konkurrensneutralitet mellan offentliga och privata utförare när det gäller rätten att sälja receptfria läkemedel.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Läkemedelsverket bör ges ansvar för kontroll av försäljningen av receptfria läkemedel.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om egenvårdsbutiker med farmaceutisk bemanning där samtliga receptfria läkemedel kan säljas.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en permanent lösning när det gäller apoteksombudsfunktionen.

Motivering

Det svenska apotekssystemet har bidragit till att vi i dag har ett av de säkraste och mest kostnadseffektiva distributionssystemen för läkemedel i världen. OECD har konstaterat att det är ett av de mest välfungerande system som finns i Europa. Svenska folkets förtroende för Apoteket är mycket högt, och i de återkommande mätningar som görs av Svenskt Kvalitetsindex ligger Apoteket i topp inom sektorn detaljhandel. Dagens apotekssystem har visat sig kunna förena en trygg och säker läkemedelshantering med hög ekonomisk effektivitet och en utveckling av verksamheten. Självklart finns det också problem med den nuvarande läkemedelshantering. Områden där det finns behov av insatser och stora möjligheter till förbättringar är bl.a. den omfat-

Fel! Okänt namn på

tande felaktiga läkemedelsanvändningen. Regeringens förslag till förändring av det svenska apotekssystemet där detaljhandelsmonopolet tas bort och ett stort antal apotek säljs ut är rent ideologiskt driven och bygger på den felaktiga utgångspunkten att läkemedel i huvudsak är en detaljhandelsfråga och inte en del av en väl fungerande hälso- och sjukvård. Vi har röstat emot detta förslag i riksdagen och anser tvärtom att läkemedelshandlingen i första hand måste ses som en del av hälso- och sjukvården. Vi vill behålla och utveckla dagens effektiva prissättningsystem och apoteksreglering när det gäller receptbelagda läkemedel och ge Apoteket en utvecklad roll när det gäller insatser mot felaktig läkemedelsanvändning. Vi har utvecklat och redovisat vår politik när det gäller apoteksmarknaden i motion 2008/09:So15.

På ett område anser vi att det behövs förändringar i dagens apotekssystem. Det gäller receptfria läkemedel, där vi anser att tillgängligheten kan och behöver öka genom fler försäljningsställen. Vi stöder därför regeringens grundförslag i propositionen om att tillåta försäljning av receptfria läkemedel på andra försäljningsställen än på apotek. God tillgänglighet och säkerhet är viktigt när det gäller läkemedel. Receptfria läkemedel är det enda läkemedelssegment som påminner om en vanlig marknad. Där avgör patienten själv om ett läkemedel ska inköpas och betalar i allmänhet också själv utan subventioner. Många skulle uppskatta om det blev enklare att köpa dessa läkemedel, vilket dock inte utgör något argument för utförsäljning av apoteken. Ökad tillgänglighet kan i stället nås genom att man låter vissa av dessa läkemedel säljas på fler ställen än på apoteken. Vi anser att det är en märklig beslutsordning att riksdagen först fick ta ställning till avregleringen av apoteksmarknaden och därefter i ett senare skede nu får ta ställning till frågan om hur och var receptfria läkemedel ska få säljas. Beslutsordningen borde ha varit den omvända.

Ett grundvillkor för att försäljningen av receptfria läkemedel utanför apoteken ska fungera bra är att den sker på ett tryggt och säkert sätt. Läkemedel är potenta och kraftfulla och förutsätter en genomtänkt säkerhetshandling. Även receptfria läkemedel kan ha mycket kraftfulla effekter och bieffekter. Det är därför nödvändigt att noggrant överväga hur försäljningen av dessa läkemedel ska vara utformad. De brister som konstaterats när det gäller försäljning av receptfria läkemedel i Norge och Danmark understryker behovet av en tydlig reglering av de krav och villkor som ställs på verksamheten och en effektiv tillsyn och kontroll. Vi anser att ett beslut om att låta fler än apoteken sälja receptfria läkemedel måste följas upp och utvärderas med avseende på tillgänglighet, säkerhet, kundpriser och läkemedelskostnader.

Vi stöder förslaget att det är Läkemedelsverket som ska besluta om vilka receptfria läkemedel som uppfyller kraven för att få säljas på andra ställen än apotek. Om det framkommer att användningen av ett läkemedel som säljs utanför apotek innebär risker som inte förutsågs när beslutet togs ska Läkemedelsverket kunna ändra beslutet så att läkemedlet återigen bara kan säljas på apotek. Även begränsningar av förpackningsstorlekar eller andra liknande regler bör hanteras av Läkemedelsverket.

Regeringen föreslår inte i propositionen att detaljhandel med receptfria läkemedel ska vara tillståndspliktig verksamhet. I stället föreslår regeringen ett

Fel! Okänt namn på

system med anmälningsplikt. Vi anser i motsats till regeringen att det ska råda tillståndsplikt för försäljning av receptfria läkemedel. Flera viktiga remissinstanser som Farmaciförbundet, Sveriges Farmaceutförbund, NUTEK och Sveriges läkarförbund föreslår också tillståndsplikt. En fördel med ett krav på tillstånd är att tillsynsmyndigheten redan innan försäljningen påbörjas ges tillfälle att göra en bedömning av näringsidkarens lämplighet att sälja läkemedel. Vidare blir det lättare att ingripa mot den som inte följer reglerna, medan något tillstånd att återkalla vid misskötsamhet inte finns i ett anmälningsystem. Vi föreslår ett system med tillståndsplikt för detaljhandel med receptfria läkemedel.

I propositionen föreslås att kommuner och landsting inte ska få sälja receptfria läkemedel, men i övrigt finns inga begränsningar avseende vilka som får sälja receptfria läkemedel. Vi är emot denna begränsning av kommuners och landstings möjligheter att sälja receptfritt. Anledningen är inte att vi på något sätt ser det som en prioriterad uppgift för kommuner och landsting att börja sälja receptfria läkemedel. Men begränsningen för kommuner och landsting medför att privata vårdgivare kan sälja receptfria läkemedel till sina patienter eller boende, men inte de landstingsdrivna vårdinrättningarna eller de kommundrivna särskilda boendena. Vidare skulle en privat entreprenör som driver kioskverksamhet på en idrottsanläggning eller vårdinrättning kunna sälja receptfria läkemedel samtidigt som samma sak skulle vara förbjuden om kiosken drevs i kommunens eller landstingets egen regi. Det ger en orimlig situation där privata utförare ges fördelar jämfört med kommun- eller landstingsdriven verksamhet. Vi föreslår, i likhet med många remissinstanser, att det ska råda konkurrensneutralitet och att undantag bör göras i kommunallagen så att verksamhet i egen regi på denna punkt får samma villkor som privata utförare.

Vi anser i likhet med propositionen att det ska vara en åldersgräns på 18 år när det gäller försäljning av receptfria läkemedel på andra ställen än på apotek. Ungdomar står för en stor del av de överdoseringar som rapporteras. Av de patienter som hade överdoserat paracetamol var en tredjedel ungdomar i åldern 10–19 år, och över 90 % av dessa var tonårsflickor. Användning av läkemedel utan konsultation av läkare eller farmaceut förutsätter att man har erfarenhet som gör att man själv kan bedöma situationen och ställa någon form av diagnos och att man har viss kunskap om det läkemedel som man avser att använda. Detta talar för att det bör finnas en åldersgräns för försäljning av receptfria läkemedel i handeln, även om det innebär olika regler för olika försäljningsställen genom att det inte införs åldersgräns för försäljning som sker på apotek. Skillnaden kan dock motiveras av att försäljning av receptfria läkemedel som sker i handeln inte kommer att vara underkastad samma krav som gäller för försäljning på apotek, t.ex. när det gäller tillgång till personal med farmaceutisk kompetens.

Receptfria läkemedel i handeln innebär att försäljningen sker i lokaler där tyngdpunkten ligger på försäljning av andra varor. Därför är det viktigt att det finns regler för hur receptfria läkemedel exponeras i försäljningslokalen. Det kan behövas olika krav för olika typer av lokaler. Avgörande är att minimera risken för förväxling mellan läkemedel och andra produkter. Läkemedelsver-

Fel! Okänt namn på

ket har pekat på risken för förväxling mellan receptfria läkemedel och kosttillskott eller naturläkemedel. Det är viktigt att det tydligt framgår att produkterna som säljs är läkemedel och att de hålls åtskilda från andra produkter. Om detta sedan ska ske genom att varorna förvaras utom räckhåll för allmänheten (t.ex. i ett skåp) eller finns på en särskild hylla som personalen kan ha uppsikt över behöver inte avgöras i lag utan kan bemyndigas till Läkemedelsverket eller någon annan myndighet.

När det gäller vem som ska hantera tillsynen och kontrollen av försäljningen av receptfria läkemedel har vi ett annat förslag än regeringen. I propositionen föreslår regeringen att Läkemedelsverket ska ta hand om tillsynen och att kommunerna ska hantera kontrollen. Vi tror inte på denna modell. Det är enligt vår mening fel att dela ansvaret och lägga ansvaret för kontroll av receptfria läkemedel på kommunerna. De har inte den kompetens eller de resurser som krävs, och det är inte en optimal användning av resurserna att de bygger upp en kompetens kring detta. Vi föreslår att kontrollen i stället hanteras av Läkemedelsverket. De har den kompetens och det nätverk som krävs för att få en effektiv kontroll. Att lägga uppgiften på Läkemedelsverket innebär också att det på enklast sätt blir en enhetlig bedömning över landet.

Det som får säljas på andra ställen än på apotek är ett begränsat sortiment av receptfria läkemedel och utan krav på farmaceutisk personal. Regeringen säger nej till s.k. egenvårdsbutiker med farmaceutisk bemanning, där samtliga receptfria läkemedel kan säljas. Vi har svårt att se att det finns bärande motiv för en sådan inskränkning. Förekomsten av fullskaliga egenvårdsbutiker skulle öka konkurrensen på hela utbudet av receptfria läkemedel och skulle kunna bidra till ökad prispess på receptfria läkemedel. Fullskaliga egenvårdsbutiker är egentligen bara en utveckling av Apoteket Shop som redan finns. Regeringen anger som motiv för begränsningen att försäljningen av receptfria läkemedel i handeln ska få en chans att etablera sig och att man ska ta ställning till en eventuell utvidgning senare. Vi tycker inte detta håller som argument utan skapar bara en konstlad reglering och osäkerhet om vad som ska gälla i framtiden. Vi föreslår att det ska vara tillåtet med egenvårdsbutiker med farmaceutisk bemanning som säljer samtliga receptfria läkemedel.

I propositionen saknas svar på frågan om hur det blir med apoteksombuden i framtiden. I den tidigare framlagda och beslutade propositionen 2008/09:145 *Omreglering av apoteksmarknaden* slås det fast att Apoteket AB ska behålla sina apoteksombud i tre år. I denna proposition ges inga svar om vad som händer sedan. Regeringen anger endast att apoteksombudens roll i framtiden bör bedömas mot bakgrund av de erfarenheter som vunnits under övergångsperioden om tre år. Villkoren för apoteksombud regleras i Apoteket AB:s verksamhetsavtal med staten. Om det ska införas en permanent möjlighet för apoteken att inrätta apoteksombud krävs det enligt propositionen en närmare reglering av ombuden, t.ex. vad gäller vilka läkemedel som får säljas via apoteksombud och hur tillsynen ska skötas. Vi är mycket oroliga för vad som kommer att hända med apoteksombuden på sikt och föreslår att regeringen tar fram en permanent lösning för apoteksombudsfunktionen i framtiden. Risken är uppenbar att apotekstäckningen och tillgängligheten kommer att försämras i glesbygd, vilket också framförts av remissinstanserna. Vi anser att staten

Fel! Okänt namn på

måste ha ett långsiktigt ansvar för att det finns en god tillgänglighet i hela landet.

Stockholm den 6 maj 2009

Ylva Johansson (s)

Thomas Nihlén (mp)

Lars U Granberg (s)

Lennart Axelsson (s)

Per Svedberg (s)

Christer Engelhardt (s)

Marina Pettersson (s)

Catharina Bråkenhielm (s)

Ann Arleklo (s)